

УДК 377:355.51

Юрій Сурмяк

**ЗМІСТ ПРАВООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У сучасних умовах побудови демократичного суспільства в Україні, інтеграції до європейського освітнього простору правова освіченість громадян, особливо молоді, набула глобального значення. Загальні шляхи вирішення цих і ряду інших завдань окреслені у “Національній програмі правової освіти населення”, яка введена в дію Указом Президента України 18.10.2001 р за № 992/2001 [2]. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України “Основи правових знань” внесені до числа загальнообов’язкових навчальних дисциплін. Проте через обмежену кількість аудиторних навчальних годин, відведених для вивчення цієї навчальної дисципліни, відсутність чіткої системної позаурочної, позааудиторної правовиховної роботи, незабезпеченість загальноосвітніх, професійно-технічних та інших навчальних закладів достатньою кількістю юридичної літератури молоді люди не завжди мають можливість отримати необхідні знання й ознайомитися з основними положеннями права.

Сьогодні у загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах не всі педагогічні працівники, які викладають “Основи правових знань”, мають спеціальну педагогічно-правову освіту. Переважно навчають учнів права викладачі історії. В непоодиноких випадках викладання цієї навчальної дисципліни покладається на вчителів філософії, хімії, економіки та ін. Аналіз дозволяє стверджувати, що учителів які мають кваліфікацію “викладач історії та правознавства”, складає лише 20%. Таке становище певною мірою також впливає на якість отримання правових знань.

Як свідчить опитування (за допомогою анкет було опитано 97 педагогічних працівників, 591 учень ПТНЗ і 110 працівників міліції), більшість юнаків і дівчат, які навчаються або навчалися у закладах освіти неюридичного профілю, слабо знають основні положення га-

лузевих норм права, не мають достатніх умінь і навичок самостійно захищати свої права та не знають, на які органи державної влади покладені обов'язки захисту прав і свобод людини.

Перед загальноосвітньою і професійною школою постала необхідність розв'язання завдань, спрямованих на пошук нових шляхів підвищення правової освіченості та правової вихованості своїх вихованців, гармонійного входження їх у правове поле держави.

В останні роки проблеми правової освіченості населення знайшли висвітлення у працях таких науковців: Б. Андрусишина, О. Ганзенка, В. Головченка, М. Городиського, Г. Гребенюка, А. Гуза, Г. Дегтярьової, В. Загревої, П. Ігнатенка, Я. Кічука, В. Копейчикова, В. Котюка, С. Легуші, Л. Мацук, А. Морозова, Г. Неліп, М. Неліпа, О. Пашенка, М. Подберезького, О. Пометун, О. Скакун, С. Сливки, Н. Ткачової, О. Удалової, Є. Федика, М. Фіцули, В. Чернєя, М. Штангрета та ін.

У працях цих науковців розкриваються питання, пов'язані, в основному, з формуванням правосвідомості та правової культури особистості, але не достатньо досліджуються питання розвитку процесів інтеграції виховних впливів усіх форм організації навчання, позаурочних заходів, діяльності громадських організацій, правоохоронних органів, інших державних структур, сім'ї тощо, зокрема питання змісту правової просвіти різних категорій населення за безпосередньою участю названих суб'єктів.

В Україні прийнято багато законодавчих актів, які регламентують процес залучення різних соціальних інституцій, у тому числі ОВС, до правового виховання населення, особливо до правового виховання молоді.

Серед нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність правоохоронних органів, особливе місце займає Закон України "Про міліцію". Саме у ст. 2 цього Закону вказано, що одним з основних завдань міліції є надання соціальної та правової допомоги громадянам, а в пункті 6 статті 10 серед основних обов'язків міліції зазначено: "виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, брати участь у правовому вихованні населення" [3]. Отже, брати участь у правовому вихованні населення є одним із завдань і обов'язків міліції, яка спільно із внутрішніми військами складає структуру органів внутрішніх справ.

Завдання статті – на основі теоретичного осмислення низки наукових праць у галузі педагогіки, юриспруденції, психології, соціальної педагогіки й експертного оцінювання теоретично обґрунтувати змістові аспекти правової просвіти учнів професійно-технічних навчальних закладів за безпосередньою участю працівників органів внутрішніх справ.

В Україні сьогодні спостерігається постійне реформування освітньої галузі, запроваджено зовнішнє незалежне оцінювання, здійснюється рух у напрямі до Болонського процесу. І хоч усе більше людей у таких умовах хочуть здобувати вищу освіту, роль професійно-технічних навчальних закладів не зменшується. Вищі навчальні заклади, розширюючись, створюють під своїм патронатом філії, училища, технікуми; а зважаючи на невисокий рівень добробуту переважної більшості населення, значна частина молоді обирає ПТНЗ, навчання в яких є значно доступнішим і дешевшим. І це одна з характеристик учнів професійно-технічних навчальних закладів – тут навчаються переважно діти з небагатих родин, діти-сироти та ін. Часто це діти із неблагополучних сімей, які, як правило, успадковують негативні традиції родини, інколи втягуються батьками у злочинну діяльність. Такі учні більше схильні до правопорушень, неправомірної поведінки, більше піддаються негативним впливам суспільства, вулиці. Тому зрозуміло, що рівень знань, культури, життєвих цінностей у таких дітей вимагає більшої уваги і праці з боку викладачів, а також працівників інших державних структур, правоохоронних органів зокрема.

Нині в Україні діє багатогалузева мережа професійно-технічних навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців (кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів) – понад 976 ПТНЗ, у яких навчається 434 тис. учнів [4].

Формування в учнів ПТНЗ певного рівня правових знань значною мірою залежить від їх зацікавленості в необхідності отримання інформації правового характеру. Тому всі учасники й організатори правовиховного процесу повинні мати схильність до правової просвіти, педагогічну майстерність, знання, вміння та бажання викладати навчальний матеріал таким чином, щоб в учнівській молоді викликати неабияку зацікавленість у необхідності його отримання, щоб вона відчула у цьому потребу. На думку В. Котюка, зміст правової просвіти – це найбільш складне питання в системі правового виховання чи навчання, оскільки тут потрібно визначити, які правові знання і в якому обсязі необхідно давати [1, с. 98]. На нашу думку, зміст правової просвіти можна розкрити через її складові, а саме: навчання права, поширення правової інформації, за допомогою якої учням дається визначена сума знань про правову дійсність; прищеплення учням поваги до права, закону; формування в учнів правових переконань, правових ідеалів, подолання явищ правового нігілізму; розвиток соціально-правової активності людей, особливо молоді. Це дає підстави стверджувати, що проблема змісту правової просвіти учнів

ПТНЗ у позаурочний час є досить важливою. Адже правильна розробка змісту правоосвітнього процесу надасть можливість її учасникам визначити необхідний рівень та обсяг правових знань, педагогічні технології їх передачі, підібрати оптимальні заходи правовиховного впливу на свідомість, волю, психіку та поведінку особи. Отже, правова просвіта — це структурний компонент освіти, процес набуття правових знань, навичок і вмінь, формування поваги до права, закону, прав і свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових установок поведінки та їх мотивації правомірної поведінки тощо. У процесі нашого дослідження встановлено, що 65% учнів ПТНЗ бажають детальніше вивчати кримінальне та кримінально-процесуальне право, 17% — цивільне та цивільно-процесуальне право, 15% — трудове право і 13% — побажали поглиблено вивчати сімейне право [5, с. 230].

Сьогодні відбувається реформа органів внутрішніх справ і, як завжди, це відбувається не безболісно. Втілюється в життя нова філософія діяльності органів внутрішніх справ — міліція на службі у народу. З метою вдосконалення діяльності підрозділів міліції щодо підвищення ефективності роботи у сфері профілактики правопорушень, налагодження співпраці з органами державної влади й органами місцевого самоврядування, населенням і громадськими формуваннями у зміцненні правопорядку наказом МВС України від 9 червня 2011 року № 312 створено Департамент профілактики правопорушень Міністерства внутрішніх справ України, на який покладаються і завдання правового виховання молоді.

Отже, взаємодія ОВС і професійно-технічних навчальних закладів у профілактичній і правовиховній роботі — це один зі шляхів щодо покращення якості правової освіти учнівської молоді. Ми пропонуємо модель такої взаємодії (рис. 1).

Таким чином, якість і результативність правової просвіти учнів ПТНЗ можна підвищити, вдаючись до позаурочних правовиховних заходів за безпосередньою участю працівників ОВС (територіальних РВВС). У процесі залучення до правовиховної роботи працівників ОВС необхідно зупинитися на питаннях, пов'язаних із правоохоронною діяльністю цих органів. Більшість юнаків і дівчат, як свідчать наші опитування, не знають ні нормативних актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів, ні їх прав та обов'язків. Учням ПТНЗ невідомий процесуальний порядок звернення до органів внутрішніх справ і відомчий порядок реагування працівників міліції у випадку отримання заяв від громадян. А це, у свою чергу, впливає на те, що більшість учнів стають потенційними жертвами правопорушення через незнання та невміння процесуально

здійснити свій захист своєчасним зверненням до правоохоронних органів. При визначенні змісту правової просвіти педагогам-виховникам, а також працівникам ОВС, що залучаються до правовиховних заходів у ПТНЗ, доцільно надати учням знання відповідних правових положень, які допоможуть їм правильно обрати лінію поведінки в житті й діяльності, сформувати у них погляди і переконання в необхідності поводитися належним чином.

Рис. 1. Модель взаємодії ПТНЗ і ОВС у правовиховній, профілактичній роботі

Нами з метою конкретизації змісту правової просвіти учнів ПТНЗ в сучасних соціально-економічних умовах України було проведено експертне опитування, яке проводилось у такій послідовності: формулювання мети, встановлення орієнтовного переліку питань, підбір групи експертів, проведення опитування, аналіз отриманих результатів, висновки.

Для визначення прогностичної моделі правової освіченості учнів було опитано 30 спеціалістів. Серед них були досвідчені педагоги ПТНЗ, працівники органів внутрішніх справ, науковці (рис. 2). Експертам було запропоновано опитувальний лист із переліком можли-

вих правових знань і вмій учнів. Їм необхідно було оцінити значення кожного критерію за чотирибальною шкалою: 0 балів, якщо даний критерій зайвий; 1 бал – не надто суттєвим; 2 бали – бажаний; 3 бали – визначальний. Експерти могли також додати до запропонованого переліку свої варіанти критеріїв правової освіченості учнів.

Рис. 2. Склад експертів

На основі аналізу теоретичних положень юридичної та педагогічної літератури, а також враховуючи результати експертного опитування, ми дійшли висновку, що зміст правової просвіти має передбачати ознайомлення учнів передусім з основними положеннями конституційного, адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального, сімейного, кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, трудового права і законодавства та ін. Знання цих галузей права необхідні як фахівцю, так і будь-якому громадянину України для здійснення своїх прав і обов'язків і правомірного проживання у державі. До правоосвітнього процесу в ПТНЗ із числа співробітників районного відділу внутрішніх справ бажано залучати досвідчених працівників міліції, які мають юридичну освіту і володіють педагогічними методами навчання і виховання. До них ми відносимо, передусім, дільничних інспекторів міліції (ДІМ), працівників кримінальної міліції у справах дітей (КМСД), старшого інспектора з роботи з населенням і громадських формувань (ПРН і ГФ), працівників підрозділів карного розшуку (ВКР), боротьби з незаконним обігом наркотиків (ВБНОН), працівників ДАІ, слідчих, працівників дозвільної системи тощо. Адже саме ці працівники несуть основний тягар у розкритті злочинів, мають практичні навички правильного застосування правових норм і процесуального оформлення різних юридичних документів, володіють певним багажем правових знань і правоохоронним досвідом.

При розробці тематичного плану курсу правової просвіти учнів ПТНЗ у позаурочний час за безпосередньою участю працівників міліції необхідно за погодженням із місцевими ОВС визначити реальну кількість навчально-виховних годин на рік із яких служб залучати працівників ОВС і з якою аудиторією вони мають проводити заходи. У нашому варіанті запропонованою програмою передбачено 38 годин на проведення позаурочних заходів із правової просвіти учнів, із них: на проведення лекцій відведено 8 годин, на проведення бесід – 17 годин, практичних занять, тренінгів – 6 годин, дискусій, круглих столів – 10 годин. Запропонована робоча навчальна програма та тематичний план курсу правової просвіти учнів ПТНЗ у позаурочний час за безпосередньою участю працівників міліції були складені з урахуванням експертних оцінювань, діючих типових навчальних планів та програми з “Основ правових знань” з урахуванням результатів анкетних опитувань учнів, педагогічних працівників і працівників ОВС.

Таблиця 1

Тематичний план робочої програми елективного курсу з правового виховання учнів професійно-технічного навчального закладу за безпосередньою участю працівників міліції

№ теми	Курс _____ Семестр _____ Всього годин в році <u>38</u>	Кількість годин, із них:						Залучається працівник ОВС	З якою аудиторією проводиться
		Лекції	Бесіди	Тренінги	Дискусії	Круглий стіл	Контроль		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Розділ 1. Основи теорії держави і права – 2 год.								
1.	Загальне вчення про державу	1						КМСД	навч. група
2.	Загальне вчення про право	1						КМСД	навч. група
	Розділ 2. Основи конституційного права України – 10 год.								
3.	Реалізація прав і свобод людини і громадянина у діяльності органів внутрішніх справ	1						Інспектор ПРН і ГФ	навч. група
4.	Конституційна характеристика України як правової держави	1						Інспектор ПРН і ГФ	навч. група
5.	Гарантії прав і свобод людини і громадянина. Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	1						Інспектор ПРН і ГФ	навч. група
6.	Судові та правоохоронні органи України, їх повноваження та завдання		2					ДІМ	навч. група

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.	Структура, повноваження та завдання міліції. Обов'язки та права міліції. Гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції	1						ДІМ	навч. група
8.	Міжнародні стандарти прав і свобод людини			2				Інспектор ПРН і ГФ	навч. група
9.	Міжнародні механізми захисту прав і свобод людини			2				Інспектор ПРН і ГФ	навч. група
	Розділ 3. Основні положення адміністративного права України – 5 год								
10.	Адміністративні правопорушення й адміністративна відповідальність	1						ДІМ	навч. група
11.	Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Оскарження й опротестування постанов у справі про адміністративне правопорушення	1						ДІМ	курс, потік
12.	Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку		1					ДІМ	навч. група
13.	Адміністративні правопорушення на транспорті та в галузі шляхового господарства		1					Інспектор ДАІ	навч. група
14.	Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління		1					ДІМ	навч. група
	Розділ 4. Основні положення кримінального права України – 7 год.								
15.	Поняття злочину. Кримінальна відповідальність та її підстави. Склад злочину. Класифікація злочинів			1				ДІМ	навч. група
16.	Обставини, що виключають злочинність діяння			1				КМСД	навч. група
17.	Поняття, мета, система і види покарань. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх			1				КМСД	навч. група
18.	Злочини проти власності, проти життя та здоров'я особи		1					ВКР	навч. група
19.	Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності		1					ВКР	навч. група
20.	Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, у сфері обігу наркотичних засобів		1					ВБНОН	навч. група
21.	Злочини проти правосуддя		1					Слідчий	навч. група
	Розділ 5. Основні положення кримінально-процесуального права України – 5 год.								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
22.	Приводи і підстави до порушення кримінальної справи. Порядок прийняття заяв і повідомлень в органах внутрішніх справ					1		ВКР	курс, потік
23.	Органи дізнання та досудового слідства, їх повноваження в розкритті злочинів. Захисник, його повноваження і права					1		ВКР	навч. група
24.	Запобіжні заходи. Слідчі дії			2				Слідчий	навч. група
25.	Особливості досудового розслідування кримінальних справ про злочини, вчинені неповнолітніми. Закінчення досудового слідства		1					Слідчий	навч. група
Розділ 6. Основні положення цивільного та цивільно-процесуального права України – 4 год.									
26.	Поняття фізичної та юридичної особи. Види захисту цивільних прав. Позовна давність		1					Юрист	навч. група
27.	Спадкове право		1					Юрист	навч. група
28.	Сторони у цивільному процесі. Процесуальний порядок пред'явлення позову. Підготовка справи до судового розгляду як стадія цивільного процесу. Судовий розгляд цивільних справ					2		Юрист	навч. група
Розділ 7. Основні положення сімейного права та сімейного законодавства України – 3 год.									
29.	Документи ООН та Ради Європи про захист прав дитини. Законодавче врегулювання охорони дитинства, соціального становлення і розвитку молоді в Україні	1						КМСД	курс, потік
30.	Попередження сімейного насильства, запобігання та профілактика жорстокого поводження з дітьми		1					КМСД	навч. група
31.	Загальна характеристика сімейного кодексу України. Порядок укладення і припинення шлюбу. Майнові й особисті немайнові права подружжя, батьків і дітей		1					КМСД	навч. група
Розділ 8. Основні положення кримінально-виконавчого права – 2 год.									
32.	Установи й органи, які виконують покарання		1					ВКР	курс, потік,
33.	Виконання покарання у вигляді позбавлення волі та довічного позбавлення волі		1					ВКР	навч. група.
	Всього: 38 год.	8	17	6	3	4	Тести		

Останнім часом молодь все частіше вчиняє такі тяжкі злочини: зґвалтування, вимагання, розбій, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, вбивство та ін. Спілкуючись з учнями, працівник міліції повинен розкрити юридичний аналіз цих суспільно небезпечних діянь і назвати обставини, які обтяжують кримінальну відповідальність за ці злочини.

Беручи участь у правовиховних заходах, працівники міліції (*співробітники відділень боротьби з незаконним обігом наркотиків*) мають доводити до учнів основні положення Закону України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори” в редакції від 22.12.2006 р.

Учням ПТНЗ необхідно пояснити, що до компетенції органів внутрішніх справ входить проведення досудового слідства в злочинах у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. До найбільш розповсюджених наркотичних засобів і психотропних речовин, які мають місце в Україні, належать “опій”, “кокаїн”, “крек”, “героїн”, “макова солома” (“кокнар”, “сіно”), “кодеїн”, “анаша” або “план”, молочковий сік головок незрілого маку “ханка”, “гашиш” (“червоний ліванець”, “чорний афганець”), “марихуана” чи “канабіс”, барбітурати (барбаміл, фенобарбітал, амітал, нембутал, секонал) та ін. [6, с. 327-333]. Серед сильнодіючих засобів токсикомани вживають лікарські препарати, що належать до снодійної або заспокійливої групи: клофелін, реланіум, нозепам, реладорм та ін. Великої популярності серед молоді набуває знеболюючий медичний препарат “трамадол”, вживання якого у значних дозах викликає ейфорію та звикання до препарату. Бажано, щоб працівники міліції, спілкуючись з учнями, доводили до них положення статей 307-320 ККУ, які встановлюють відповідальність за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Наприклад, слід зупинитися на статті 307 ККУ України, за якою передбачена кримінальна відповідальність за “Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів”. Юнаки та дівчата ПТНЗ мають знати, що відповідно до ч. 4 вищезазначеної статті, особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов’язаних із незаконним обігом цих засобів і речовин. Також особа звільняється від кримінальної відповідальності, коли вона добровільно звернулася до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії (ст. 309 ККУ).

Отже, систему правової освіти учнівської молоді у професійно-технічних навчальних закладах складають: вивчення навчальної дисципліни “Основи правових знань”; вивчення окремих положень законодавства України, використання міжпредметних зв’язків на уроках суспільних і спеціальних дисциплін; позаурочна правовиховна робота; самостійна підготовка учнів у пізнанні норм права. Правовиховна робота значною мірою залишається поза увагою педагогічного персоналу багатьох професійно-технічних навчальних закладів. Правові знання та правова компетентність учнів багато в чому не відповідають вимогам сьогодення: переважна більшість юнаків і дівчат слабо орієнтується в основних галузях права, не має навичок умілого застосування норм законодавства та практичного їх використання в житті, не знає ні своїх прав, ні обов’язків, ні нормативних актів, покликаних їх захищати, ні кола органів, на які покладені завдання захисту прав людини. Недоліки правового виховання учнів ПТНЗ зумовлені, насамперед, недостатньою базою методичних і теоретичних розробок; формальним плануванням правовиховної роботи; низьким рівнем підготовки педагогічних працівників до такої роботи й організації навчально-виховної діяльності в межах навчального закладу; відсутністю інтелектуальних правових інтересів і культурних потреб в учнів, їх соціальною пасивністю щодо вдосконалення своїх знань.

Серед шляхів удосконалення правової освіченості учнів у закладах професійно-технічної світи є залучення до співпраці працівників органів внутрішніх справ. Така робота має ретельно плануватися, для чого необхідно складати поточні плани взаємодії та конкретні програми правової просвіти учнів за безпосередньою участю працівників міліції.

Їх реалізація забезпечується через: виявлення рівня правосвідомості та стану правового нігілізму учнів, мотивацій правової поведінки, умов проживання та виховання в сім’ях, вивчення провідних факторів впливу на правову соціалізацію, зокрема дітей-сиріт, дітей із так званих “неблагополучних сімей”, із домінуючою девіантною поведінкою; обмін інформацією з актуальних законодавчо-правових і психолого-педагогічних проблем навчання і виховання учнів ПТНЗ.

Зміст правовиховних заходів за участю працівників ОВС зводиться до поглибленого вивчення учнями ПТНЗ основних положень Конституційного законодавства України, галузевих норм права, передусім цивільного, цивільно-процесуального, адміністративного, сімейного, кримінального, кримінально-процесуального, ознайомлення учнів із повноваженнями і завданнями судових і правоохоронних органів, основними завданнями, обов’язками і правами міліції, умовами проходження слу-

жби в ОВС, міжнародними і національними стандартами та механізмами захисту прав і свобод людини, законодавчими актами з урегулювання охорони дитинства, соціального становлення і розвитку молоді в Україні, з попередження домашнього насильства тощо.

Вважаємо, що ефективно вирішувати проблему правової освіти і виховання підростаючого покоління можна за таких умов: здійснення правової освіти та виховання з раннього дитинства (у сім'ї, родині, дошкільних закладах); чітко визначеної цілеспрямованості та безперервності навчально-виховного процесу в межах школи, ПТНЗ, позакласної та позашкільної роботи з учнями; розширення і поглиблення правових знань, формування у свідомості неповнолітніх переконань та вироблення практичних умінь і навичок їх застосування; формування усвідомлення наслідків будь-яких порушень правопорядку; введення факультативів і спецкурсів, наприклад: "Закон і молодь", "Право і порядок" тощо; врахування особливостей умов конкретного регіону; використання принципів зв'язку з життям, комплексного підходу до виховання, забезпечення єдності свідомості та поведінки; поєднання поваги до особистості з вимогливістю; опора на позитивне в особистості; врахування вікових та індивідуальних особливостей неповнолітніх, необхідності зміни форм контролю в перехідний період; уміле поєднання з принципами методів виховання: переконання, прикладу, привчання, створення спеціальних виховуючих ситуацій, а також у разі крайньої необхідності – примусу та покарання; використання нагромадженого вітчизняного та зарубіжного теоретико-методологічного надбання та практичного досвіду (розробка спеціальних пам'яток, листівок, плакатів, буклетів та іншої наочної агітації); єдність зусиль державних і громадських інституцій, передусім органів внутрішніх справ і закладів освіти тощо.

1. *Котюк В. О.* Теорія права: курс лекцій : навч. посібник [для юрид. фак. вузів] / *В. О. Котюк.* — К. : Вентури, 1996. — 208 с.
2. Національна програма правової освіти населення: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992 / 2001. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України : Офіц. вид. — 1991. — № 4. — С. 20.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. *О. Г. Осауленка.* — К. : ТОВ "Август Трейд", 2011. — 559 с.
5. *Сурмяк Ю.* До питання взаємодії інженерно-педагогічних колективів ВПУ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів / *Ю. Сурмяк* // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 2. — С. 223—233.

6. *Ткачук Р. П.* Наркоманія та її профілактика : метод. посібник / *Р. П. Ткачук, К. М. Березяк.* — Львів : Споллом, 2007. — 140 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012

Ю. Сурмяк

**Содержание правопросветительной деятельности
работников органов внутренних дел
в профессионально-технических учебных заведениях**

Рассматриваются проблемные аспекты практики взаимодействия профессионально-технических учебных заведений и органов внутренних дел в правовом просвещении учащихся, анализируются нормативно-правовые документы, которые регламентируют такую деятельность, определяется содержание совместной правовоспитательной работы.

Ключевые слова: правовое просвещение, учащийся, профессионально-техническое учебное заведение, органы внутренних дел, взаимодействие.

Yu. Surmiak

**Contents of Juridical Educational Activities
of Workers of Inner Affairs Organs at Vocational Schools**

The author considers topical aspects of the practice of vocational schools and organs of Inner Affairs interaction in students' juridical education, analyses normative and juridical documents that regulate such activities, determines the contents of their joint juridical educational work.

Key words: juridical education, pupil, vocational school, organs of Inner Affairs, interaction.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник С. В. Машкіна